

IN MEMORIAM MARCEL STORME

Professor Marcel Storme overleed op Goede Vrijdag, 30 maart 2018, op de leeftijd van 87 jaar. Samen met zijn familie en zijn vele vrienden rouwen wij om zijn heengaan.

Hij was een veelzijdig man met een scherp verstand, een sterk geheugen, een onverzettelijke werkkraft, een grote verantwoordelijkheidszin en vaste overtuigingen, een onafhankelijke geest.

Bewogen en geëngageerd, was hij als jurist op zoek naar een goede rechtsbedeling en naar gerechtigheid, ergerde hij zich om wat misging bij justitie en was hij bezorgd om de rechtsstaat.

Hij was een overtuigd Vlaming en Europeaan. Hij hechtte groot belang aan de Nederlandse taal en cultuur en aan meertaligheid. Hij gruwde van de Engelse “monocultuur” evenzeer als van de vroegere dominantie van het Frans. Hij hield van boeken. Zijn liefde voor literatuur en poëzie deelde hij langs citaten en aansporingen tot lectuur.

Als overtuigd christen liet hij zijn levensvisie blijken. Deze lag mede aan de basis van zijn overtuiging dat juristen “*de taak hebben om, mede dankzij het recht, de gerechtigheid te doen heersen*”. Hij geloofde ook in pluralisme, academische vrijheid en vrijheid van meningsuiting en verkoos - mits tolerantie en respect - ideologische tegenstellingen boven ideologische kleurloosheid.

Hij was gedreven door wat hem bezielde. De tijd doden was hem onbekend. Hij citeerde Kierkegaard: “*Niet de reflectie is het kwaad, maar in ... het blijven stilstaan in de reflectie ligt de misstap en het verderf*” en volgde ook Willem van Oranje na: “*Point n’est besoin d’espérer pour entreprendre ni de réussir pour persévérer*”.

Hij was een talentrijk redenaar met een heldere stem, een overtuigende spreekstijl en een goede dosis humor. Als hij het woord nam, ook op later leeftijd, luisterde men, al was men het niet eens met zijn soms uitgesproken persoonlijke standpunten. Ook al werd hij niet gespaard van persoonlijk onheil, straalde hij levenskracht uit, met een levendige blik en een monokellach op de lippen. Zijn gezin en familie waren hem zeer dierbaar. Echte vrienden speelden een belangrijke rol in zijn leven. Hij wist een goede maaltijd en een goed glas wijn, liefst Bourgogne, te waarderen.

Hij was invloedrijk in elk van de vele hoedanigheden waarin hij actief was, als advocaat, hoogleraar en rechtsgeleerde of politicus. Hij genoot in binnen- en buitenland erkenning om zijn wetenschappelijke en maatschappelijke verdiensten. Namens de redactie brengen wij hem dankbaar hulde voor wat hij heeft verwezenlijkt voor de rechtswetenschap, voor de Vlaamse rechtswereld en in het bijzonder voor het Tijdschrift voor Privaatrecht dat hij mee oprichtte en waarvan hij gedurende 50 jaar de directeur en de drijvende kracht was.

Advocaat, hoogleraar, politicus

Marcel Storme werd geboren in een vooraanstaande Gentse katholieke familie. Zijn vader was advocaat, hoogleraar aan de Gentse rechtsfaculteit, schepen van de stad Gent en, gedurende het eerste jaar van WO II, ook plaatsvervangend burgemeester. Hij werd de schoonzoon van minister August De Schryver, de eerste voorzitter van de CVP.

Hij studeerde aan het Sint-Barbaracollege te Gent, werd er *primus perpetuus* en ook scoutsleider. Hij bleef zijn leraars-jezuïeten erkentelijk, in het bijzonder omdat zij hem belangstelling voor de klassieke cultuur en voor de literatuur en poëzie bijbrachten en ook plichtsbesef en zelfvertrouwen: “*Wij moesten trachten de besten te zijn teneinde meer te kunnen teruggeven aan de anderen*”. Zijn vader die ook doctor in de letteren en wijsbegeerte was en germanist, maakte hem vertrouwd met de wereld van de Duitse taal en letteren.

Op 17-jarige leeftijd werd hij student aan de rechtsfaculteit van de Rijksuniversiteit Gent. Hij was actief in het Vlaams Rechtsgenootschap en in de politieke en sociale commissie van het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond. Hij studeerde later ook economie te Gent en volgde postuniversitair onderwijs in Parijs en Londen.

In 1952 legde hij de eed af als advocaat. Formeel liep hij stage bij zijn vader, die hem drie jaar later al zou ontvallen, maar in werkelijkheid deed hij dit bij Jan Ronse, die steeds zijn oudere compagnon en goede vriend zou blijven. Ronse opende vele cenakels voor hem, in het bijzonder de redactie van de Algemene Praktische Rechtsverzameling, de Belgisch-Nederlands-Luxemburgse studiec commissie voor de eenmaking van het recht en de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het Recht van België en Nederland. Het was ook samen met Jan Ronse dat hij enkele jaren later het Tijdschrift voor Privaatrecht zou oprichten.

Als advocaat transformeerde Marcel Storme het kantoor van zijn vader tot een bloeiende associatie met een sterk internationaal netwerk. Hij was ook actief als scheidsrechter en raadsman in internationale arbitrage. Hij werd

voorzitter van de Vlaamse Conferentie bij de balie te Gent en lid van de Raad van de Orde van Advocaten te Gent. Gedurende meer dan 60 jaar bleef hij een gepassioneerd beoefenaar van het beroep van advocaat.

Ook als hoogleraar aan de Gentse rechtsfaculteit trad hij in de voetstappen van zijn vader. Jan Ronse suggereerde het onderwerp voor zijn aggregatie-proefschrift, de bewijslast in het privaatrecht en stimuleerde zijn aandacht voor de rechtsvergelijking. Als deeltijds assistent bij prof. Egidius Spanoghe promoveerde hij in 1962 tot geaggregeerde voor het hoger onderwijs in het burgerlijk recht. Het onderwerp van de openbare les die hij als onderdeel van zijn promotie gaf, was de dwangsom. Niet veel later zou hij als lid van de Benelux Studiecommissie voor de eenmaking van het recht de eindtekst helpen redigeren van de Eenvormige wet betreffende de dwangsom die goedgekeurd werd bij het Beneluxverdrag van 26 november 1973. Hij zou er trots op zijn dat hij 15 jaar later verslaggever was van de Senaatscommissie voor justitie over het wetsontwerp dat de wet betreffende de dwangsom van 31 januari 1980 zou worden.

In 1963 werd hij, op 33-jarige leeftijd, benoemd tot docent. Ik behoorde tot de eerste lichting van zijn studenten procesrecht. De aanhef van zijn inaugurele les was een citaat van René Demogue: *“Le droit est fait, non pour les besoins de l’esprit, mais pour les réalités sociales.”* Deze gedachte loopt als een leidraad doorheen zijn gehele werk. Zijn interpretatie van het devies van de Gentse universiteit *Inter Utrumque* was: tussen theorie en praktijk. De band tussen de rechtswetenschap en de rechtspraktijk was voor hem essentieel, in het bijzonder de samenwerking van de universiteit met de magistratuur, de advocatuur en het notariaat. Hij startte zijn carrière op het ogenblik waarop het nieuw gerechtelijk wetboek was ingevoerd en professoren procesrecht hierover in het gehele land bijscholing gaven voor rechtspractici. Hij steunde zijn goede vriend Willy Delva die, begin van de jaren ‘70, samen met de toenmalige Eerste Voorzitter van het Hof van beroep, Frans van Parys, het initiatief genomen had tot het eerste recyclage-programma voor juristen in Vlaanderen. Na het overlijden van wijlen Delva in 1980 en tot aan zijn emeritaat, nam Marcel Storme de organisatie op zich van wat ondertussen de *“(Postuniversitaire) Lessencyclus Willy Delva”* was geworden en zorgde hij ervoor dat van elke reeks een indrukwekkende bundel met lezingen werd gepubliceerd. Hij beschouwde dit als een belangrijke verantwoordelijkheid: *“De cyclus laat een kruisbevruchting toe die onschatbaar en onvervangbaar is: voor het onderwijs de noodzakelijke inbreng van de praktijk; voor de praktijk de noodzakelijke infrastructuur voor de wetenschap”*.

Het citaat van Demogue had voor Marcel Storme ook een meer fundamentele betekenis: het recht is een instrument om de maatschappij te verbeteren. *“Omdat het Recht voor Mens en Maatschappij zo wezenlijk en tevens ingrijpend is”*, moeten juristen *“zich bezinnen over het eigen doen, over de*

waarden en normen, over de rechtsstaat en over de betekenis en de zin zelf van het recht in een dynamisch perspectief. “Juristen zijn gidsen om de mensen niet alleen te laten dromen van gerechtigheid, maar hen ook deze gerechtigheid naderbij te brengen”.

Deze overtuiging werkte door in zijn wetenschappelijk werk en zijn onderwijs. De titel van het eerste internationaal congres over procesrecht dat hij in 1976 organiseerde was “*Towards a justice with a human face*”. Hij doceerde vooral procesrecht, maar was het meest gehecht aan het vak Kritische studie van de rechtspraak in de derde licentie rechten dat was ingevoerd bij de programmahervorming die volgde op mei 1968. De studenten moesten gerechtelijke uitspraken lezen en bespreken, niet vanuit een technisch juridisch standpunt maar vanuit de wenselijkheid en maatschappelijke impact van de uitspraak. Ook dit was al aangekondigd aan het einde van zijn inaugurale rede: “*Van de laatstejaarsstudenten mag verwacht worden dat zij actief bij het rechtsonderricht betrokken worden, zodat dit ... uitgroeit tot discussie en dialoog. Het is pas wanneer het onderwijs in samenspraak geschiedt dat de student beseft dat het gaat om iets, waarbij hij zelf betrokken is met zijn innerlijk leven, met zijn verhouding tot de anderen en met zijn plaats in de gemeenschap*”. Bezorgheid om het behoud van de rechtsstaat, waarbij de overheid onderworpen is aan de rechtsregel en de rechter onafhankelijk, kwam tot uiting in al zijn functies en hoedanigheden, als hoogleraar, als voorzitter van het Interuniversitair centrum voor gerechtelijk recht, van de Vlaamse juristenvereniging en van de Koninklijke Vlaamse Academie.

In zijn inaugurale rede als docent komen ook twee andere thema's aan bod die rode draden werden doorheen zijn gehele werk.

Er is op de eerste plaats het belang van de rechtsvergelijking. “*Het is duidelijk dat de rechtsvergelijking als methode in het procesrecht een belangrijke rol dient te spelen hetgeen in het verleden zelden werd begrepen*”. Hij slaagde erin een schare prominente buitenlandse processualisten in Gent samen te brengen voor gastcolleges en lezingen. Mondiaal onderzoek vond hij nodig om door rechtsvergelijking met goed werkende rechtsstelsels oplossingen te vinden “*om de droom der gerechtigheid gestalte te geven via een goed werkend, eenvoudig, efficiënt en goedkoop procesrecht*”.

Fundamenteel was ook zijn overtuiging dat rechtspraak en rechtsleer minstens even belangrijk zijn voor de ontwikkeling van het recht als de wetgeving: “*de wet is geen grensmaal, maar een mijlpaal*”. Dit was ook een van de voornaamste uitgangspunten bij de oprichting van het Tijdschrift voor Privaatrecht en van de twee andere tijdschriften waarvan hij mee aan de basis ligt, de *European Review of Private Law* (1993) en de *International Journal of Procedural Law* (2011).

Marcel Storme doceerde in en publiceerde op hoog niveau over het procesrecht. Hij schreef ook over zowat alle relevante en actuele onderwerpen in verband met recht en samenleving, niet alleen in vaktijdschriften maar ook in tijdschriften voor een breed publiek: over de rechtsstaat, de maatschappelijke rol van de jurist, taal en recht, cultuur en recht, het wetenschappelijk onderzoek, de bibliometrie en het onderwijs in de rechten, over tolerantie ...

In het procesrecht maakte hij school met zijn talrijke boeken en artikelen en lezingen en met de congressen die hij organiseerde. Hij wist, ook wanneer hij al emeritus was, jonge juristen, assistenten en onderzoekers, te motiveren en aan te moedigen tot verder wetenschappelijk werk. Aan een student (die later een gewaardeerd collega zou worden) stelde hij aan het eind van een schitterend examen voor om samen een boek te schrijven over het nieuwe Europese procesrecht. Dit werd een van de eerste substantiële Nederlandstalige publicaties over Europees procesrecht: *Europese rechtspleging en rechtspraak: een handleiding over de rechtsbescherming voor het Europese hof van justitie en voor de nationale rechtscolleges* (1975).

Hij was geen solozeiler maar inspireerde collegae tot gezamenlijke studieprojecten, lessenreeksen, publicaties, conferenties en colloquia waarmee hij de rechtswetenschap en de gemeenschap wilde vooruithelpen en motiveerde en mobiliseerde zijn medewerkers en studenten om hieraan deel te nemen. Hij streefde naar samenwerking, interuniversitair binnen België, tussen Vlaanderen en Nederland en in een ruimer internationaal verband.

Samenwerking met Nederland stond voorop. De Groot-Nederlandse gedachte was hem eigen. De val van Antwerpen en de splitsing van de Zeventien Provinciën in 1585 waren voor hem historische catastrofes. Zoals Jan Ronse, hoopte hij oorspronkelijk “*een grensoverschrijdende eenheid van rechtsdenken*” met Nederland tot stand te brengen. Ook toen de eenmaking van het privaatrecht van België en Nederland een illusie bleek, zette hij zich in voor juridische samenwerking binnen het grotere Nederlandse taalgebied. Hij was een van de jongste leden van de Benelux studiecmissie voor de eenmaking van het recht, preadviseerde voor en werd lid van de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het Recht van België en Nederland. In 1988, na het overlijden van Jan Ronse, zou hij voorzitter zou worden van de hem geliefde “Vereniging met de Lange naam”. Hij zou dit 20 jaar blijven.

Met de Leidse rechtsfaculteit had hij een bijzondere band. In 1967 kon ik hem met een delegatie van het Gentse Vlaams Rechtsgenootschap naar Leiden vergezellen voor de eerste bijeenkomst georganiseerd door de contactcommissie van beide juridische faculteiten waarvan hij aan de basis lag.

Hij had een grote belangstelling voor geschiedenis en rechtsgeschiedenis in het bijzonder. Hij geloofde in de maakbaarheid van de wereld. Wij zijn niet het loutere product van sociale factoren waarop wij geen vat hebben: “*In de beschavingsgeschiedenis van de mensheid valt het op dat de vooruitgang niet zelden wordt geschraagd door enkele individuele figuren die, om het met Toynbee te herhalen “break the cake of custom”. Deze individuele aanbreng werd soms versterkt door een vriendschap die ... tot verdragende realisaties wist om te zetten*”. Met congressen, lezingen en publicaties herdacht hij voor de rechtsontwikkeling belangrijke figuren zoals Johan Thorbecke en François Laurent en gebeurtenissen zoals de splitsing van België en Nederland (“Honderdvijftig jaar rechtsleven in België en Nederland, 1830 – 1980”) en de tweehonderdste verjaardag van het BW ...

Voor zijn bredere internationale initiatieven op het gebied van het procesrecht was zijn samenwerking en vriendschap met de Italiaanse hoogleraar Mauro Cappelletti die ook in Stanford doceerde doorslaggevend. Deze had grote indruk gemaakt met een wereldwijd onderzoek over *Access to justice*. Marcel Storme nodigde hem uit voor gastcolleges te Gent. Met diens steun bracht hij, een goede tien jaar na de goedkeuring van het Gerechtelijk Wetboek, processualisten uit de gehele wereld te Gent samen voor het eerste Internationaal Congres voor procesrecht, zoals vermeld onder de titel “*Towards a Justice with a Human Face*”. Dit congres vormde ook de aanleiding voor de oprichting van het Interuniversitair Centrum voor Gerechtelijk recht dat hij gedurende lange tijd zou animeren. Uit de kleine Italiaanse *Associazione Internazionale di Diritto Processuale* groeide onder zijn impuls de *International Association of Procedural Law* waarvan hij *Executive Secretary General* (1983-1995) en *President* (1995-2007) zou worden en waarin hij ook nadien een belangrijke rol zou blijven spelen, onder meer bij de oprichting in 2011 van het vijftalige *International Journal of Procedural Law*.

Tijdens een reis naar China in 1980 legde hij de basis voor een overeenkomst met het Ministerie van Justitie van de Volksrepubliek die hij twee jaar later zou ondertekenen als decaan van de Gentse rechtsfaculteit. Talrijke Belgische professoren gingen op zijn initiatief naar China om aan de pas heropgerichte Chinese rechtsfaculteiten les te geven; jaarlijks kwam een tweetal jonge Chinese professoren in Gent studeren onder individuele begeleiding van faculteitsleden. Na het neerslaan, in 1989, van de studentenrevolte in Bejing, haakte Marcel Storme af wat de samenwerking met China betreft en werd de draad terug opgenomen door andere Gentse collega's. Hij was blij en trots Cao Jianming, een van de Chinese professoren die te Gent had gestudeerd (1989-90) en die ondertussen Procureur-Generaal was geworden van de Chinese Volksrepubliek in 2008, in 2010 te mogen begroeten als Gents eredoctor.

Hij zette zich ook in voor de harmonisering van het burgerlijk procesrecht in Europa en nam het initiatief tot oprichting van de *Commission for the approximation of procedural law* (beter bekend als de Storme-Commissie) die algemene beginselen voor burgerlijk procesrecht, een *ius commune processualis*, zou uitwerken. In 1993 maakte zij aan de Europese Commissie aanbevelingen over betreffende de “*approximation of the laws and rules of the Member States concerning certain aspects of the procedure for civil litigation*”. Het belang hiervan werd recent nog erkend in de preambule van de resolutie van 4 juli 2017 waarin het Europees Parlement de Commissie aanbeveelt om *minimum standards* voor burgerlijke procesrecht aan te nemen.

Marcel Storme nam ook zijn verantwoordelijkheid in het bestuur van de Gentse rechtsfaculteit en universiteit. Hij werd oprichter en directeur eerst van het Seminarie voor Procesrecht en later van het Instituut voor Procesrecht, en ook decaan en lid van de raad van bestuur van de universiteit.

Zijn wetenschappelijke en maatschappelijke verdiensten werden erkend in binnen- en buitenland. Hij bekleedde talrijke buitenlandse leerstoelen, waaronder de prestigieuze Cleveringa-leerstoel in Leiden en de *Belgian Chair* in Londen. Ook lang na zijn emeritaat doceerde hij zowat overal in de wereld, tot in Brazilië, China en Indonesië en Japan. Hij was voorzitter van visitatiecommissies van rechtsfaculteiten in Nederland en in de Baltische landen, buitenlands lid van de Nederlandse, Duitse en Italiaanse verenigingen voor procesrecht en expert voor de Wereldbank voor de ontwikkeling van het rechtstelsel in de landen van Zuid-Amerika. Hij werd tweemaal benoemd tot rechter *ad hoc* aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Reeds op jonge leeftijd werd hij lid van de Koninklijke Vlaamse Academie van België waar hij ook maatschappelijk belangrijke juridische thema's als de rechtsstaat (“Recht en macht”) en de gerechtelijke hervorming aan de orde zou stellen. In 1989 werd hij voorzitter van de Academie en zou hij een belangrijke rol spelen in de modernisering van haar structuren. Hij was ook lid van de *Academia Europea* en buitenlands lid van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen, dr. h.c. van de Uniuersytet Marii Curie-Sklodowskiej te Lublin en prof. h.c. van Beijing University.

Marcel Storme engageerde zich ook als christendemocraat in de politiek. Hij was lid van de CVP Jongeren, van de Oost-Vlaamse provincieraad en van de Vlaamse Raad waar hij actief was in de commissie Media. Hij was kabinetsmedewerker van verschillende CVP-ministers en van 1977 tot 1981 gecoöpteerd senator. Hij was fier dat de doodstraf in België werd afgeschaft op basis van een wetsvoorstel dat hij in 1978 had ingediend.

Zijn loopbaan in de actieve politiek was minder duurzaam dan zijn academische. Zijn drang naar intellectuele onafhankelijkheid viel moeilijk te ver-

zoenen met de partijdiscipline die van een parlementair verwacht werd. Met een aantal dissidenten in zijn partij stemde hij in 1980 tegen een voorstel tot grondwetsherziening waarvan hij vond dat het aan Brussel een te grote autonomie gaf en nadelig was voor de Vlaamse randgemeenten. Het voorstel werd niet goedgekeurd en premier Martens diende zijn ontslag in. Na de volgende verkiezingen werd zijn mandaat als senator niet hernieuwd. Hij bleef echter een invloedrijk partijlid, werd regelmatig geconsulteerd en aarzelde niet op de achtergrond zijn kritische mening te ventileren of bepaalde politici te steunen als geïnformeerd supporter. Hij kon zich beroepen op Wies Moens: *“Op dit ene wil ik roemen geen macht te hebben toebehoord die ‘t menselijk hart houdt voor een koopbaar ding”*.

Het Tijdschrift voor Privaatrecht

De redactie wil Marcel Storme vooral herdenken voor zijn rol bij de oprichting en de uitbouw van het Tijdschrift voor Privaatrecht. Deze had een totaal andere draagwijdte dan de oprichting van de tientallen wetenschappelijke, gespecialiseerde of algemene tijdschriften die de laatste decennia het licht hebben gezien. Zij moet gezien worden in het historisch perspectief van de ontvoogding van de Vlaamse juridische wereld.

Het TPR is een zijloot van de Algemene Praktische Rechtsverzameling. Deze laatste was in 1952 was opgericht door Jan Ronse en enkele andere Gentse dertigers, juristen uit verschillende beroepsgroepen, niet veel langer dan 20 jaar nadat de universiteit van Gent vernederlandst was en dat er ook Nederlandstalig onderwijs in de rechten was aan de universiteit Leuven, en niet meer dan 17 jaar nadat de wet op het gebruik der talen in gerechtszaken ook rechtspraak in het Nederlands mogelijk maakte. Met de heropleving van de Vlaamse economie na de oorlogsjaren, deed de nood aan een zelfstandige juridische literatuur en aan eenheid en zekerheid van de Nederlandse rechtstaal zich voelen. De APR wou aan deze nood verhelpen. Samengevat, had Jan Ronse met de APR een encyclopedisch werk voor ogen dat nut had voor de rechtspraktijk, wetenschappelijk gefundeerd was, mede gesteund zou zijn op toegepaste rechtsvergelijking en geschreven in een scherpe rechtstaal met de juiste en geijkte terminologie.

Marcel Storme zelf beschreef de oprichting ervan als een van de belangrijkste gebeurtenissen in de ontwikkeling van de Nederlandstalige rechtsleer in België. De APR noemde hij de moeder van de Nederlandstalige rechtswetenschap in ons land omdat zij ook aan de basis lag van het TPR, de Tweetalige Wetboeken Story en de Algemene Modellenverzameling voor de Rechtspraktijk. Hij was, zoals ook zijn goede vrienden Willy Delva en Jacques Matthijs, lid van de redactieraad van de APR. Samen met Jan Ronse vatten zij het plan op, om naast het encyclopedische werk dat de APR moest worden, een Nederlandstalig wetenschappelijk tijdschrift uit te

geven dat de zelfstandige Nederlandstalige rechtswetenschap in België zou bevorderen op een ogenblik dat nog vele Nederlandstalige rechtsgeleerden hoofdzakelijk in het Frans publiceerden. In 1962, een jaar nadat de nieuwe Nederlandse versie van het BW goedgekeurd was, werkte Marcel Storme het concept voor het TPR uit en legde hij het voor aan de redactieraad van de APR. Het nieuwe tijdschrift zou enkel het privaatrecht bestrijken omdat dit de juridische basis van het maatschappelijk leven is. Zijn “Verantwoording” in het eerste nummer van het TPR toont aan dat de oprichters de filosofie van de APR wilden doortrekken. Het zou een wetenschappelijk tijdschrift zijn dat boven de onmiddellijke bekommernis van de praktijk zou uitstijgen en het belang van de rechtspraak en de rechtsleer voor de aanpassing en verdere ontwikkeling van het recht zou benadrukken. Het nieuwe tijdschrift zou opgebouwd worden rond wetenschappelijke bijdragen, overzichten van rechtspraak en boekbesprekingen. De eerste twee elementen maken nog steeds de kern uit van het tijdschrift. Zoals bij de APR stond rechtsvergelijking van in het begin voorop: *“Bij het ordenen van de gegevens, het formuleren van de rechtsregels en de verdere kritische uitbouw van het recht, overschrijdt de rechtswetenschap uiteraard nationale grenzen en is zij wezenlijk op de rechtsvergelijkende methode aangewezen”*. De toenmalige meertaligheid van de Vlamingen was hierbij een troef die in andere landen ontbrak. Een vertaling van de samenvatting van de bijdragen in het Engels, Frans en Duits en later ook in het Spaans zou de verspreiding in het buitenland bevorderen. De redactieraad was, zoals nu, interuniversitair met Jan Ronse, Willy Delva en Jacques Matthijs als vertegenwoordiger van elk van de Vlaamse rechtsfaculteiten. Marcel Storme werd directeur en zou dat blijven tot 2014. Ook een nauwe samenwerking met juridisch Nederland die in 1947 al ook op gang was gekomen langs de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het Recht van België en Nederland, stond voorop bij de oprichters van het TPR. De redactieraad werd aangevuld door een adviesraad samengesteld uit tenoren van het Nederlandse privaatrecht. Bij de eerste redactievergadering op 22 november 1963 ten huize Storme, waren ook J. Drion, J. Beekhuis, W. Haardt, A. Pitlo en J.M. Polak aanwezig. J. Maeijer zou later aansluiten en een goede vriend worden en blijven van Marcel Storme. Met de financiële steun van de APR en van het Ministerie van Nationale opvoeding en cultuur kon het eerste nummer van het TPR op 13 maart 1964 voorgesteld worden. Het tijdschrift startte met 160 abonnees. De initiatiefnemers voelden zich ook gesteund door de oprichting, eind 1964, van de Vlaamse Juristenvereniging met als voorzitter René Victor van wie Marcel Storme in 1983 de fakkel zou overnemen tot 1996. Hij zag de Vlaamse juristenvereniging als een ander middel voor de juridische voltooiing van de ontvoedingstrijd van Vlaanderen. Deze vereniging moest, voor hem, een gezaghebbende spreekbuis worden voor alle Vlaamse juristen ter behartiging van hun belangen maar vooral de beveiliging van de rechtsstaat.

Het Tijdschrift voor Privaatrecht zou zonder Marcel Storme niet zijn wat het is. Hij trok het tijdschrift op gang en was gedurende 50 jaar, het “vliegwiél”, de “manager en mentor” ervan. Zijn organisatietalent, zakelijk inzicht en overtuigingskracht verzekerden de groei van het tijdschrift. Met de redactieraad, maar vooral zelf, zocht, vond en motiveerde hij auteurs en waakte hij over de kwaliteit van de bijdragen en de regelmaat van de overzichten van rechtspraak. Hij kon rekenen op trouwe redactiesecretarissen en later op een bredere ploeg medewerkers. Boze aanmaningsbrieven schreef hij zelf. Met zijn zakelijk talent werkte hij een ongebruikelijke strategie uit voor het beheer van een tijdschrift door zelf het drukwerk te financieren en de contacten met de drukkerij te verzorgen en enkel de distributie toe te vertrouwen aan een uitgever.

Hij zorgde voor synergiën met andere belangwekkende initiatieven die hem dierbaar waren. Gedurende geruime tijd werden de lezingen van de cyclus Delva in het TPR gepubliceerd, zoals ook de preadviezen voor de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het Recht van België en Nederland. Hij zorgde ook voor samenwerking en overleg met andere tijdschriften en onderhield goede contacten met Franstalige Belgische juristen en hoofdredacteuren van Franstalige tijdschriften.

Hij bracht ideeën aan voor nieuwe rubrieken en nieuwe initiatieven. Sinds 1990 worden de redactieleden uitgenodigd om in de Redactie Privaat hun persoonlijke visie te formuleren over juridische en maatschappelijke ontwikkelingen en op die manier aan opinievorming te doen. Bij gelegenheid van de 25e verjaardag van het tijdschrift, in 1988, werd de TPR-prijs toegekend die nadien jaarlijks werd en de beste bijdrage van jonge auteurs bekroont. Bij dezelfde gelegenheid werd ook het initiatief genomen om jaarlijks een wisselleerstoel te financieren met de bedoeling de samenwerking tussen Vlaamse en Nederlandse en later ook Zuid-Afrikaanse rechtsfaculteiten te versterken.

Wanneer hij bij zijn emeritaat de Nederlandstalige rechtsleer en rechtspraak in België vergeleek met die van 1950 kon hij van “*een aardverschuiving*” spreken en stellen “*dat de Nederlandstalige inbedding van het Belgische recht niet alleen de Franstalige op zijn minst evenaart, maar bovendien ook verruimt dankzij de in Vlaanderen grotere openheid voor rechtsvergelijking met nog andere rechtsculturen dan de Franse. Wij hebben met andere woorden het in België toen geldende monopolie van deze laatste rechtscultuur vervangen door een multipolaire aanpak zonder hierbij te bezwijken voor het Engelse taalimperialisme*”. Van dit laatste had hij evenveel afkeer als van de vroegere Franstalige dominantie (“*Etiam si omnes, ego non*”).

Toen ook de Europese dimensie van het privaatrecht belangrijker werd, besliste de TPR redactie eind 1992 een Europees tijdschrift op te rich-

ten waarin grensoverschrijdend en rechtsvergelijkend onderzoek over de inwerking van het Europese recht op nationaal privaatrecht en de ontwikkeling van een Europees privaatrecht centraal zouden staan. In 1993 zag de viertalige *European Review of Private Law* het licht, waarvan hij samen met Ewoud Hondius de eerste editor zou zijn.

Met enige aarzeling leidde hij het TPR ook het digitale tijdperk in maar eiste wel dat de elektronische databanken die toegang geven tot de inhoud van het tijdschrift enkel zouden openstaan voor wie ook een “papieren” abonnement nam.

Bij elk lustrum van het tijdschrift organiseerde Marcel Storme een feestelijke viering, met een colloquium of een studiedag. Hij zag dit als een dankbetuiging aan de medewerkers van het tijdschrift en een gelegenheid om zij die er niet meer waren te herdenken. Bij sommige van deze gelegenheden werd een bibliothele uitgave gepubliceerd die als geschenk aan de abonnees werd aangeboden of hen ter beschikking werd gesteld voor een fractie van de kostprijs. Een facsimile van *De Practycke Civiele* van Joost De Damhouder, een Nederlandse vertaling van *Lof der rechters* van Calamandrei, een cumulatieve editie van het Burgerlijk Wetboek verzorgd door Dirk Heirbaut en Gustaaf Baeteman en laatst, *Hoogste gerechtshoven in Europa: een historisch portret* onder redactie van Alain Wijffels en Remco van Rhee. Jaarlijks worden de auteurs die publiceerden in de vorige jaargang en de andere medewerkers uitgenodigd op een Dag in het Groen, met lezing en gastronomische lunch en excursie voor de familie.

Marcel Storme liet het TPR groeien van een bescheiden feitelijke vereniging tot een wetenschappelijk instituut dat een unieke plaats inneemt in de Vlaamse en Belgische rechtswereld en dat de vorm heeft van een Internationale Wetenschappelijke Vereniging Zonder Winstoogmerk met als doel: *“Het bevorderen van de rechtswetenschap in het bijzonder op het vlak van het privaatrecht onder meer door het organiseren van nationale en internationale juridische wetenschappelijke bijeenkomsten, het bevorderen van de nationale en internationale contacten tussen juristen, het stimuleren van wetenschappelijk onderzoek, bijvoorbeeld door het toekennen van prijzen, het uitgeven en verspreiden van nationale en internationale wetenschappelijke publicaties over privaatrecht”*.

Hij zou vijf decennia lang directeur en doe-het-al blijven van zijn TPR, tot hij in 2014 de fakkel doorgaf en in de Aula van de Gentse universiteit door de redactie en door enkele honderden juristen en andere sympathisanten werd gehuldigd, 19 jaar na zijn emeritaat.

Ik behoorde zelf tot de eerste lichte studenten die hij als pasbenoemde jonge docent aan de Gentse universiteit wegwijs maakte in het procesrecht.

Met schroom werd ik, naast de toenmalige groten van het Belgische en Nederlandse privaatrecht, op zijn uitnodiging lid van de redactie van het TPR in opvolging van Willy Delva. Hij betrok mij bij verschillende van zijn vele initiatieven aan de Gentse rechtsfaculteit en daarbuiten, bij de uitwisseling met Leiden, bij de contacten met China. Hij introduceerde mij in de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het Recht van België en Nederland. Ik mocht hem als zijn decaan uitwuiwen bij zijn emeritaat en hem opvolgen als voorzitter van de “Vereniging met de lange naam”. Schroom werd vervangen door wederzijds vertrouwen en vriendschap. Met respect en grote waardering voor al wat hij verwezenlijkte, herdenk ik hem en breng ik hem hulde.

Hubert BOCKEN